

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sefer ha-Tishbi

Eliyahu Baḥur

רוחב והילא

Ṭshernoḃits, 616 = 1855

תיחה תוא

[urn:nbn:de:kobv:517-vlib-12352](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:kobv:517-vlib-12352)

תשבי

ואינשי ביתי הוא לשון צדיק - וכן בדברי רז"ל הוזקק לומר כן
וכך פירוש הוצרך :

זקן אדם קורא לאבי אביו או לאבי אמו זקני ולאם אביו או לאם
אמו זקנתי

זר אדם שיש לו לב חזק ואינו ירא משום אדם רוצה לזמור
שהוא הפך מן איש הירא ורך הלבב קורין לו זרין ונראה לי
שהוא נלקח מן (ברתה"ת י"ד) וירק את חניכיו תרגום וזרין
וכן חמושים וחלוצים כלן מתורגמין בלשון זרין (ליוב ו') וכן אזור
נא כגבר חלציק - זרין כדון כגבר :

זר הרבה שמשו רבותינו ז"ל בזה בלשון אזהרה באמרם
(מכילתא פ' יתרו וס"ח) מזרזין את האדם בשעת מעשה :
וכן (ספרי פ' כשה) אין מזרזין אלא למזרזין ודומיהם רבים
בלשון אזהרה בלא גיווארנט ובלעז אוויצטו או סוליצטו :

זרת אמרו רבותינו זכרונם לברכה (עירובין דף כ"ה וע"כ) שהוא
מרה של חצי אמה של ששה טפחים והלועזים פותרים
זרת פאלמו בלעז ואנחנו פותרים אותו דוים איל ורע"י
פירש בן (סופניס ג') גומר ארכו רשופטים דמלאנה בלשון אשכנז
ובלעז גשקורטא עד כאן לשונו ועיין בשרשי קמחי בשורש זרת
וטפח וקורין גם כן לאצבע קטנה זרת ופירש בערוך לפי שבו
מודדין הקטרת עיין בשרש אצבע וקבלתי מפי אדוני אבי הרא"ש
ז"ל שנקרא זרת תרגום של קטן זעיר ונבלעה העין כמו שנמצאה
מבלעת במקומות אחרים :

נשלמה אות הזיון בשם שברא יש מאין

אות החית

חב (דברים ל"ג) אף חובב עמים לשון אהבה ואין לו דומה
במקרא וכל לשון סגולה מתרגם בלשון חבה אבל כל
לשון אהבה אינו מתורגם בלשון חבה רק בלשון רחמים
אבל רבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה כגון בפרקי
אבות (פ"ג) חביבין ישראל שנקראו בנים והשם חבה יתירה נודעת
להם - והדגש במקום הבפל בלשון אשכנז ליבשאפט ובלעז אמור
חבה

חב
משק
דימיו
חב
בא
ומעמ
שלשי
אבריו
ומקבו
ומחוי
מדינת
נדרו
חב
ידיך
לשון
(שמו)
חב
חב
חב

חכה

בדברי רז"ל חבית מלאה יין וברבוי חביות וזהו ראיה ששרשו חבה כי ההא תתהפך ליווד נעה על משקל חניות מן חנה ואם היה שרשו חבת היה הרבוי חביות על משקל בריות מן ברית ומעשה החביתים (ד"ס ה' ט') שברברי הימים שרשו חבת מן (ויקרא ו') מחבת בשמן וחבית בלשון אשכנז פאס ובלעז סומא :

חבוט הקבר

כתוב במדרש רבי יצחק בן פרנך שאלו לו תלמידיו את רבי אליעזר כיצד דין חבוט הקבר אמר להם כיוון שנפטר אדם מן העולם בא מלאך המות ויושב על קברו מיד נכנסה נשמתו בגופו ומעמידו על רגליו וכולי עד אמר רבי יהושע בן לוי וכידו שלשלת תציה של ברול וחציה של אש ומכה אותו פעם ראשונה אכריו מתפרקין שנייה עצמותיו מתפורים ובאים מלאכים ומקבצים אותם ומכה אותו פעם שלישית ונעשה עפר ואפר ומחווירו לקברו וכו' עד אמר רבי מאיר קשה דין חבוט הקבר מדינה של גיהנם שאפילו צדיקים גמורים ויונקים שדים ונפלים נדונו בו חוץ מי שמת בערב שבת והדר בארץ ישראל וכולי עיין שם :

חבל

בדברי רבותינו זכרונם לברכה החובל באביו החובל בחברו הוא לשון הכאה ואינם לשון השחתה כי אין לשון חבלה רק בבנין פעל וכן (קבלת כ') וחבל את מעשה ידך (ישעיה י') לחבל כל הארץ ודומיהם ולא נמצא בקל וכן כל לשון השחתה מתורגם בלשון חבלה בבנין פעל ולא בקל כמו (שמות ל"ב) כי שחת עמך ארי חבילו עמך וכן בדניאל (דניאל ו') ולא חבלוני :

חבל

בדברי רז"ל (כנסתרין דף קי"ח) חבל על דאכדין ולא משתכחין פירוש אוי וכן תרגום (הושע י"ג) אללי לי חבל עלי ואולי הוא מלשון צער וחבלי יולדה וכן תרגום (מקלי מ"ח) חיל כיולדה חבלין כלידתה :

חבר

אנכי אליהו המתבר כן כל מי שיעשה ספר חדש נקרא מחבר והספר הוא נקרא חבר ופירושו ידוע :

חבר

אדם שהוא נסמך לרבנות אבל אינו ראוי עדין להיות מורה הוראה להקרא מדינו הרב קורין אותו חבר הרב פירוש נתחבר אל מי שהוא מורנו הרב ובגמרא נהגו לקרא חית

תשבי

לקרא כל מי שאינו עם הארץ חבר :

חנא

הג ומועד של עובדי עבודת עכו"ם אנחנו מכנין אותה חנא מלשון שבר כמו (ישעיה י"ט) למצרים לחנא וכן קורין אותו איר עיין בשרשו :

חנה

כמו (ד"ס ה' י"ז) עוז וחרוה במקומו ובסמיכות (נחמיה ה') חרות יי היא מעוזם לא נמצא עוד במקרא חרוה אבל שמחה וששון ועליזה כלהון מתורגמין בלשון חרוה ושני פעלים נמצאים ממנו במקרא והם (שמות י"ט) ויתר יתרו (תהלים כ"ה) ותחרוה בשמחה ואין עוד :

חוב

(א) חבלתו חוב ישיב רז"ל שמשו הרבה בזה הלשון כגון בעל חוב ובלשון נקבה חובה כגון (ח) בין לזכות בין לחובה והתאר חייב נלקח מן (דניאל ח') וחייבתם את ראשי למלך בלשון אשכנז שולדיג ובלעז דיביטו :

חול

(כמואל א' כ"ב) והוא דרך חול לשון חולין והוא הפך מן קודש וכן קורין לששת ימי המעשה חול כמו שאמרו בין בשבת בין בחול בלשון אשכנז וואך ובלעז שיטימאני :

חוש

חמש חושים שהם הראות והשמע המשוש והריח והטעם ויש מפרשים מזה (קבלת ב') מי יאכל ומי יחוש פירוש מי ירגיש בלשון אשכנז אנפפינדן ובלעז סינטיר :

חור

תרגום של לכן חורר ומזה אמרו הלשון אינו מתחורר רוצה לומר אינו מלובן וצח וברור בלשון אשכנז לויטר ובלעז קייארו :

חון

חון הכנסת הוא המוציא הקהל בתפלתו ונקרא חון מלשון ראייה שהוא צריך לראות היאך יקרא והיאך קורא בני אדם לספר תורה כך פירש בעל הערוך אבל מצאתי ששליח הצבור רוצה לומר שמש הקהל נקרא חון כאמרם (כוכב דף כ"א) החון היה מניף בסודר ובן אצל בני שמואל שהיו מטיס משפט וכולי אמרו (שבת ד' ל"ו) כדי להרבות שבר לחזניהם ולסופריהם ונקרא אם כן חון לפי שהוא צריך לראות מה הם צרכי הצבור שיעשה המוטל עליו :

חוק

תלת זמנין הוי חוקה וכן חוקת הבתים הוא לשון אחיזה מלשון (שמות ט') ועורך מחזיק בם ופירש מי שיש לו אחיזה בבית או בקרקע ימים רבים ואין אחר יכול להוציאו מידו זהו נקרא חוקה ובלעז אציון וכן מעמידין את האדם על (א) כנסדרין דף כ"ב חזקתו

(א) (יחזקאל י"ח)

חזקתו פירו
רבי
חזקתו (כ"ב)
לשו
פעל
בבנין הקל
המקרא וכ
מה היום
ק
וי
ש
מ
ד
החמה הו
שנים וק
יהיה ק
חזרת
חייט
שנאמר
חל
אשכנז
חלל
שדשיו

חזקתו פירוש על משויו הטובים או הרעים שהחזיק בהם ימים רבים וכלשון אשכנז גיוואנהייט ובלעז קוסמומה :

חזר (זופטיס כ') ואיש ישראל הפך וגבר ישראל אתחזר וכן רוב לשון הפוך מתורגם בלשון חזרה בבנין התפעל כי הוא פעל עומד וכל לשון סבוב אשר באמ"ת מתורגם לשון חזר בבנין הקל וכן רז"ל שמשו בו בבנין הקל באמרם חזרתי על כל המקרא וכן (תגיגה דף ט"ו) חזר בכך וכן (סנהדרין ד' ק"י וע"ז) מה היום הזה חזר ומאיר אף עשרת השבטים עתידין לחזור ובבנין הפעיל החזיר מחזיר נשמות :

חזר קודין לספר שכתובים בו הפיוטים שאומרים בקצת שבתות וימים טובים מתחזר לפי שהם חוזרים חלילה כל שנה ושנה .

חזר מחזור קטן ומחזור גדול ואלו הם דע שבבל י"ט שנים חלבנה חזרת חלילה ומתחלת הלוכה כמעט שוה עם החמה וזה נקרא מחזור קטן של חלבנה ומחזור גדול של החמה הוא של כ"ח שנים וכבר עברו מבריאת עולם עד הנה ט' שנים וק"ץ מחזורים לכך מקוים אנתנו שטרם כלות המחזור הזה יהיה קץ גלותינו וכן אמר דניאל (דניאל ח') כי למועד קץ ואמר עוד (דניאל י"א) קץ למועד וכן יהי רצון :

חזרת צנון וחזרת בשורש צנן תמצאנו :

חייט קודין לתופר הבגדים חייט והוא מלשון (בראשית ג') ויתפרו עלי תאנה תרגום וחטיטו (חזקאל י"ג) וכן למתפרות כסתות דמחטיטין ויש אומרים כי חייט מלשון חוטין כמו שנאמר מן דוק דייק ומזה נקרא הברזל שתופרין עמו מחט ועוד אזכרנו בשרשו .

חל (פמחיס דף מ"ט) ערב פסח שחל להיות בשבת פירוש יפיל ויחנה מלשון (שמואל ב' ג') יחולו על ראש יואב בלשון אשכנז גיבאלט ובלעז אקריט וכן (ירמיה מ"ד) ותתך חמתי וחל רוגזי :

חלל כל לשון התהלה שרשו חלל כמו (דברים ב') ראה החללתי ורגש הלמד יוכיח והשם בתוספת תיו תחלה ורז"ל הרגילו לומר התחיל התחלת מתחיל אתחיל עשו חתיו עדשיו כמו שעשו בתיו של תרומה באמרם אין תרמין וכן במם

תשבי

במס של משכון כמו שאבאר בשרשו :

חֶלֶל

בדברי רז"ל חזור חלילה הוא לשון סבוב ונלקח מן (זופמ"ט כ"א) לחול במחלות כי כן דרך במחול סובבים וחוזרים למקום הראשון והחית נקודה בחטף פתח כי דמלה בטעם מלרע כמעט הא הנקבה על משקל אכילה שלילה אבל חלילה לך ודומיהו שהוא לשון מניעה היא נוספת לכן הוא מלעיל והחית קמוצה :

חֶלֶט

זה השרש לא נמצא במקרא רק פעם אחת ויחלטו (מלכים א' כ') הממנו לשון חלוטין ידוע בדברי רז"ל והוא מלשון (ויקרא כ"ה) לצמיתות חרגום לחלוטין בלשון אשכנז אייגן ובלעז ליברו ושמשו בו בנפעל נחלט ובהפעיל חחליט מוחלט :

חֶלֶף

יש מקומות שקורין למאכלת חלף מן (עזרא ה') מחלפות תשע ועשרים על שם שהם מהלפין הבהמה מחיים למיתה והרד"ק כתב על שם שהם כורתים והוא רחוק בעיני :

חֶלֶק

רבותינו נחלקו בדבר וכן (מסדרין ד' ק') כל הנחלק על רבו באזו נחלק על השכינה והשם (אבות פ"ה) מחלוקת קרח וכל עדתו ענין כלם לשון הברל והפרש ומשקל אחד חלוק כגון יש חלוק בתיבה של שתי אותיות וכולי פירוש הפרש בלשון אשכנז אונטר שויד ובלעז דיספרינציה :

חֶלֶק

(בהאשית ל"ו) את כתנתו את כתונת הפסים פירש רש"י זה החלוק וכן פירוש בא"ע הכתונת הוא הדבק לעור ובעל הערוך פירוש חלוק המלבוש העליון ובלעז בלודילו ויש אומרים מוניקה ובלשון אשכנז העמד :

חֶמֶר

קל וחומר הוא מרה אחת של שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן ואין כאן מקום ביאורם • גם ארבר במ בשורש כל במלת כל שכן • אך חומר הוא שם של כבודות ובלשון נקבה חומרא והתואר חמור והנקבה חמורה :

חֶמֶת

בדברי רבותינו זכרונם לכרכה לא מחמת אהבה ולא מחמת שנאה ענינו כמו בעבור או בגלל וכמו שלא ישמשו אלו זולת בית כך לא ישמשו מחמת זולת מס השמוש בלשון אשכנז שווער :

חֶנֶת

(ירמיה ל"ח) כי בא ירמיה אל החניות היחיד ממנו חנות על משקל גלות וגלויות ואנחנו נוהגים לקדוא למקום פתוח

פתוח אשכנז

חם

חם חם

חם

חם

חם

חם

חם

חם

חם

חם

חם

פתוח לרוחה שמוכרין שם הסחורה חנות ובלעז פוטיקא ובלשון
אשכנז לארז וכן הבית שמלוין שם ברבית נקרא חנות ובעל החנות
נקרא חנוני וכן תרגום אל החניות לגו מן חנותא :

חם חם ושלום חלילה וחם (בראשית מד) חלילה לעבדיך חם
לעבדך וכן כל חלילה מתורגם חם ובתרגום (אסתר ה')
בלילה ההוא נרדה דכתיב (תהלים מ"ד) עורה למה תישן
י חם ושלום לית קדמוי שנה והוא מלשון (יואל ב') חוסה יי :
ובן רוב לשון חמלה וחנינה מתורגם בלשון חם ובלשון אשכנז
שונן ובלעז גווארדאר :

חסל נוהגים לקרא להשלמת הספר חסל ספר פלוני ורש"י אמר
בפירושו בסוף כל פרשה חסלת פרשת פלונית והוא לשון
נקבה ושב על הפרשה והוא מלשון (דברים כ"ח) יחסלנו
הארבה פירוש יכלנו וישלימנו ולכך נקרא הארבה חסיל לפי
שהיא מילה הכל בלשון אשכנז פרלענדן ובלעז קומפיר :

חפה חפת חתנים פירש הרד"ק מקום הסתרת הכלה עם החתן
נקרא חפה ואנחנו קוראים הבגד שפורשין על ראש
החתן והכלה בארבע בדים בשעת הקדושין חפה מלשון
המקרא (ישעיה ד') כי על כל כבוד חפה וכן (תהלים י"ג) כחתן
יוצא מחפתו והם לשון כסוי כמו (דברים ל"ג) חופף כל היום
ובלעז באלראקיגו ובלשון אשכנז הימל :

חצוף קורין למי שיש לו עזות פנים חצוף וכן תרגום (משלי ז')
העיוזה פניה חציפת אפהא (ירמיה ג') ומצח אשה זונה
תרגום וחוצף כאתת נפקא ברא והוא מלשון (דניאל א')
על מה דתא מהחצפא פירש הרד"ק גלויה : ואנחנו קורין מי
שהוא חצוף בלשון אשכנז און פרשעמט ובלעז דיספצמו :

חקקו קורין לדופסי הספרים מחוקקים מלשון (ישעיה י') החוקקים
חקקי און וכן (ויקרא י"ט) כתובת קעקע ת"י חקין
וקראו לו חכמים (גיטין דף כ') חק תוכות :
ראיתי בספרי רפואות קורין למשקה שעושין מעשבים
ומשמנים ומבניסין אותו דרך נקב האחור לנקות בם בני
המעים חוקן והוא לשון ערבי ובלעז קריסטור :

חרף קורין לאדם חר השכל ומפולפל חרף תרגום (יחזקאל כ"ח)
חרב חרה : חרבא חריפא בלשון אשכנז שארף ובלעז
אקוטו ולא נבנה ממנו פעל והשם חריפות :

חרג טית

תשבי

חֲרָג אדם קרא לבן אשתו בני חורגי • וכן לבן ולבת אשת אביו

קורא אבי חורגי • אחותי חורגתי וכן לאשת אביו קורא
אמי חורגתי כלשון אשכנו שטיפ זין ובלעז פוליישטור

חֲרָז ידוע כי סופי העורות דהיינו הבתים שבשיר שקול מסיימם
כלן בשתים או בשלש אותיות דומות כמו השיר שעשיתו

בראש ספר זה שהבתים כלם מסיימין באותיות בי וזהו
החרוז של שיר זה וכאשר לא נעשה במשקל נקרא המאמר ההוא

חרוז או חרוזה סתם כמו ההתחלה שעשיתי בספר הזה המתחלת
אפתחה במשל פי אשר שמעתי בימי חורפי וכאשר לא נעשה

בחרוז ולא במשקל נקרא המאמר ההוא הלצה ובשלשה אופנים
אלה עשיתי שלשה הקדמת לספר הזה היא בשיר הבית בחרוז

והגימל בהלצה ובלשון אשכנו דיים ובלעז רימה • ונלקח מן
(שיר ה') צוארך בחרוזים שהוא לשון חכור ופירושו מרגליות

ואכנים טובות המתוכרים יחד בחוט בלשון אשכנו גריתן
ובלעז פילצאטו :

חֲרַט ענין חרטה לא נמצא במקרא ולא בתרגום ורבותינו
זכרונם לברכה הרגילוהו אבל רק בהתפעל כמו מתחרט

יתחרט ודומיהם • והעוברים מורכבים מן נפעל והתפעל
נתחרט נתחרטת וכולי וזאת ההרכבה מורגלת הרבה בדבריהם •

ובלשון עברי נחם נחמתי ונמצא גם כן בהתפעל (כמדבר כ"ג) וכן
אדם ויתנחם • בלשון אשכנו גירואן ובלעז פיניטיר :

חֲשֵׁשׁ אינו חושש פירוש אינו מקפיד • והשם חששה • (קהלת
ב') ומי יחוש תרגום דאית ליה חששה ויש מלשון זה

בשין אחת כמו חש שלפניך •

חֵשׂ כגון פלוגי לא חש וכן תרגום (שמואל א' כ"ד) ויך לב דוד
אותו • וחש דוד בלביה כלם לשון הקפדה ומשמשין בו

לענין הרגשה • כגון מי שמרגיש כאב בראשו אומרים
פלוגי חש ברישיה והוא מענין ה'חוששים אשר בארתי בשורש חוש •

חֲשָׂאֵי (מלכים א' י"ט) קול דממה דקה תרגום דמשבחין בחשאי
לשון שתיקה וכן (קהלת ז') בנחת נשמעים בחשאי

מתקבלין • ונראה לי שאין לשמש בו זולת בית השמוש
בלשון אשכנו שווייגן בלעז סילנצייה :

חֲשַׁב קורין לאדם נכבד חשוב • מלשון (ישעיה ל"ג) לא חשב
אנוש • ומוזח אמרו (נדרים דף ס"ד) עני חשוב כמת •
פירוש

פירוש
עני

חש

חשי

חשי

חת

בבת

חת

אנחנו
חתול
ציית

חת

חתן
רבות
נקרא

גיש

פירוש עני שהוא אדם חשוב ונכבד הוא חשוב כמת אבל עני שאינו חשוב אינו נחשב כמת לפי שאינו מקפיד כל כך על עניו ודלותו :

חשד

ענין חשדה לא נמצא במקרא ולא בתרגום ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו על מי שמאשים את חברו לומר שעשה כך וכך הרי הוא חושד אותו • וכן פירש רש"י (בראשית מ"ט) מטרה בני עלית ממה שחשדתיך והנחשד נקרא חשוד בל"א צ"הן ובלעז אינקולפר :

חשמן

היהודים הלועזים קורין להקרדינאלי תשמנים וכן פותרין (תהלים ס"ח) יאתיו חשמנים מני מצרים ואיני יודע מהיכן למדו לומר כן והלא לא היו קארדינאלי בימי דוד אף כי במצרים ואינו אלא שם אומה :

חתך

זה השורש לא נמצא רק פעם אחת (דניאל ט ע"י' שרש נח) נחתך על עמך פירוש נגוד שהוא לשון כריתה ורו"ל שמשו בו הרבה כגון (חולין א) לא יחתך את הראש בבית אחת והשם חתך או חתיכה בלשון אשכנז איין שנייד או איין שטוק ובלעז טאליו :

חתל

(ויקרא י"א) כל הולך על כפיו פירש רש"י כגון דוב ובלב וחתול בלשון אשכנז קאץ ובלעז קאטו ונוהגים אנתנו לומר חתול החית פתוחה והתיו דגושה וראוי לקרא אותו חתול החית בקמץ והתיו רפויה והראיה כי כן (ישעיה ל"ד) ופגשו ציים את איים תרגום חתולין החית בחטף פתח והתיו רפויה :

חתן

קורין לאיש בשבעת ימי משתה חתונתו חתן ואשתו כלה שנאמר (יואל ב') יצא חתן מחדרו ובלה מתפתה ואחר כך הוא לא נקרא חתן והיא לא נקראת כלה רק לאבי ולאם החתן והכלה והזיווג שעושיין בין איש לאשתו נקרא חתן ובלשון רבותינו ז"ל נקרא שדוך כמו שאבאר בשרשו ואבי והחתן והכלה נקרא זה לזה מחתן ואף שאר הקרובים נקראים מחתנים בלשון אשכנז שוועגר ובלעז קוניאדי :

ושלמה אות החית • אנא האל אותנו אל תשחת :

אזכ

אבי
קורא
שור
ויימס
נשית
זהו
ההוא
תחלת
עשה
פנים
הרוח
זמן
ליות
דיתה
תינו
חרט
פעל
ם
ובן
כלת
ז זה
דוד
בו
דים
ש
ואי
ואי
וש
טב